

'Discussie over het Keizerrijk is belangrijk, juist nu'

Achtergrond - 20 januari 2021 - Auteur: Lynn Stroo

Met groot machtsvertoon werd 150 jaar geleden het Duitse Keizerrijk uitgeroepen. Een episode in de Duitse geschiedenis die vooral wordt getekend door Pruisisch militarisme, nationalisme, imperialisme, oorlog en geweld. “We moeten niet radeloos en beschaamd naar de erfenis van deze tijd kijken”, stelt bondspresident Frank-Walter Steinmeier. Met een bijeenkomst in zijn Schloss Bellevue wil hij het historische debat over het Keizerrijk aanzwengelen. “We moeten ervan leren.”

Terwijl de oorlog met Frankrijk nog woedde, werd koning Wilhelm I van Pruisen op 18 januari 1871 tot Duitse keizer uitgeroepen in de Spiegelzaal van het paleis van Versailles bij Parijs. Het door Bismarck gewenste Keizerrijk, één Duitsland onder Pruisische leiding, was een feit. Erg democratisch was dit Keizerrijk niet. De leden van de Rijksdag werden dan wel met algemeen mannenkiesrecht verkozen, maar dit parlement had weinig bevoegdheden. Uit de inmiddels beroemde woorden van rijkskanselier Bismarck bleek duidelijk dat hij geen democratie wenste: “De grote vragen van deze tijd worden niet beslist door toespraken en meerderheidsbesluiten, maar door ijzer en bloed.”

“18 januari is geen datum die in het collectieve geheugen van de Duitsers aanwezig is”, zei bondspresident Steinmeier vorige week. Op zijn uitnodiging discussieerden vier historici uit binnen- en buitenland over het Duitse Keizerrijk. “Wij Duitsers voelen ons niet verwant met het Keizerrijk en evenmin met de monumenten en standbeelden van koningen, keizers en generaals uit dat tijdperk”, zei Steinmeier in zijn uitgebreide inleiding. “Ze zijn hier in Berlijn op veel plekken aanwezig, maar hebben geen zeggingskracht. Het lijkt een verstild decor dat de meeste mensen niets meer zegt.”

Het is volgens Steinmeier niet de bedoeling dat het hoofdstuk Keizerrijk wordt gesloten, integendeel. Hij wil juist dat mensen er opnieuw naar kijken en over praten, juist ook met blik op het heden: “Wie parlementarisme en democratie in ons land wil verdedigen, moet de geschiedenis en voorwaarden net zo goed kennen als de tegenstanders dat doen.”

Overeenkomsten met opkomst China

Steinmeier ziet overeenkomsten tussen de opkomst van het Duitse Keizerrijk als een wereldwijde militaire en economische macht en de opkomst van China nu. Ook noemde hij de rechts-extremisten die in augustus vorig jaar met *Reichskriegsflaggen* de trappen van de Rijksdag in Berlijn bestormden en de aanval op het Capitool in de Verenigde Staten door Trump-aanhangers.

Naast de militaristische machtspolitiek waren er ook technische vernieuwingen, sociale wetgeving, vrouwen die zich verenigden en zich lieten horen

“Het is ongewoon en bijzonder dat de bondspresident dit doet”, zegt historicus Christina Morina aan de telefoon. Morina is hoogleraar Zeitgeschichte aan de Universität Bielefeld en was voorheen verbonden aan het Duitsland Instituut. Ze is één van de vier historici die was uitgenodigd voor het debat in Schloss Bellevue. Ze vindt de discussie over het Keizerrijk zinvol. “Het is goed dat ‘150 Jahre Reichsgründung’ wordt aangegrepen om hierover te debatteren. Sinds 10-15 jaar is er in de wetenschap een nieuwe strijd over de betekenis van het Keizerrijk, maar het zit niet in het algemene geheugen.”

Er zijn de laatste jaren veel meer perspectieven op het Keizerrijk ontstaan, vertelt Morina. “Er wordt niet meer puur naar de politieke geschiedenis van 1871-1918 gekeken, maar ook bijvoorbeeld naar de cultuurgeschiedenis en naar persoonlijke ervaringen.” In de vele publicaties in Duitse media en op sociale media rond het 150-jarige jubileum is ook veel te lezen over de ontwikkelingen die zich op achtergrond van de militaristische machtspolitiek voltrokken: economische voorspoed, technische vernieuwingen, sociale wetgeving, vrouwen die zich verenigden en zich lieten horen.

Bismarck

Door die nieuwe kijk kan er ook een vorm van relativering ontstaan, zegt Morina. “Er waren in die tijd democratische tendensen, maar het Keizerrijk was geen democratie. Het had een absolutistisch systeem en wat dat betreft is het goed dat het Keizerrijk voorbij is.” Toch is de algemene herinnering in Duitsland aan die periode vaak positief, stelt Morina. “Dat blijkt bijvoorbeeld uit enquêtes waarin Otto von Bismarck altijd als een van de ‘beste’ of ‘grootste’ Duitsers wordt genoemd.”

Het is volgens de Duitse historicus Eckart Conze, die ook bij Steinmeier aan het debat deelnam, in zwang geraakt om de progressieve kant van het Keizerrijk te benadrukken, stelde hij onlangs in een [artikel in de krant Die Zeit](#). Maar het was autoritairder dan de meesten denken, schrijft hij. Het idee van oorlog werd door de strijd met Frankrijk in 1870/1871 'in het DNA' van de Duitse natiestaat opgenomen, stelde hij in Schloss Bellevue. Conze [beschreef](#) het bevel van de keizer over het leger zonder parlementaire controle en de vijandigheid jegens Frankrijk als bijzonder vormend voor het rijk. "Het keizerrijk was een *Kriegsgeburt*", aldus Conze.

'Het idee van oorlog werd door de strijd met Frankrijk in 1870/1871 in het DNA van de Duitse natiestaat opgenomen'

Christopher Clark, de Australische historicus die zich gespecialiseerd heeft in Duitse geschiedenis en via een videoverbinding aan het debat deelnam, sprak Conze tegen door te zeggen dat "geen natie normaal geboren wordt, het zijn altijd gewelddadige processen." Hélène Miard-Delacroix, professor Deutsche Zeitgeschichte in Parijs, [noemde](#) vooral de oprichting van het Duitse Keizerrijk in Versailles "de grondsteen voor de vijandschap met Frankrijk", dat nog in twee wereldoorlogen zou blijken.

Neo-nationalistische trend

"Het was een echte discussie", blikt Morina terug. Ze is het met Steinmeier eens dat de democratie beschermd moet worden. "We hebben in Duitsland te maken met een neo-nationalistische trend." 'Völkisch' nationalisme en antisemitisme worden volgens Morina vaak aan het nationaal-socialisme van Hitler toegeschreven, maar hebben ook wortels in het Keizerrijk. "De Duitse *Reichsbürger*-beweging groeit en herinnert bewust aan de nationalistische machtspolitiek in die tijd. Het is daarom goed kritisch over dit tijdperk te blijven praten. Dat het politieke systeem toen in het geheel autoritair en ondemocratisch was, mag niet in de vergetelheid raken."

Een heldere blik op het Keizerrijk die voorbijgaat aan de catastrofes die het veroorzaakte -volkerenmoord in de Duitse Afrikaanse koloniën, geweld tegen binnen- en buitenlandse tegenstanders, de Eerste Wereldoorlog - is volgens Steinmeier niet mogelijk. Maar "we moeten niet alleen radeloos en beschaamd naar de erfenissen van deze tijd kijken", concludeerde de bondspresident. "We moeten ze begrijpen, ordenen, opnieuw bespreken en ervan leren, voor nu en in de toekomst."

Meer weten over het Duitse keizerrijk? Raadpleeg ons [Naslagwerk Geschiedenis: Keizerrijk: 1871-1888](#)

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel:

<https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/41966/discussie-over-het-keizerrijk-is-belangrijk-juist-nu>